

УДК 004.8:711.4:316.4:330.34(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2026-26-103-03>

ГУМАНІСТИЧНИЙ ВИМІР РОЗУМНОГО МІСТА У ПРОЦЕСАХ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

ГРАМЧУК, МАРИНА¹
САЗОНОВА, ОКСАНА²

Анотація

У статті здійснено соціально-філософське осмислення феномену розумного міста крізь призму онтологічного та дискурсивного підходів у контексті повоєнної відбудови України. Розумне місто інтерпретується не лише як технологічна модель організації урбаністичного простору, а як особлива форма буття міста, що конструюється у взаємодії матеріальних інфраструктур, цифрових середовищ та соціальних практик. У цьому сенсі воно постає як онтологічно новий тип урбаністичної реальності, в якій змінюються способи присутності людини, структури взаємодії та механізми соціальної організації. Метою дослідження є виявлення онтологічних засад та дискурсивних практик формування розумного міста, а також аналіз його ролі як концептуального і практичного інструменту повоєнної реконструкції українського соціального простору. У статті досліджено, яким чином дискурс «розумного міста» функціонує як поле смислотворення, в межах якого формуються нові уявлення про місто, розвиток, безпеку, ефективність та якість життя. Проаналізовано трансформацію урбаністичного буття під впливом цифрових технологій, мережових комунікацій та штучного інтелекту, що змінюють не лише функціональні характеристики міста, але й його символічні, нормативні та екзистенційні виміри. Обґрунтовано, що розумне місто як дискурсивний конструкт задає нові рамки інтерпретації відбудови, в яких технологічність поєднується з ідеями сталості, відкритості та участі. Особлива увага приділена аналізу ризиків редуції міського буття до технократичних моделей, що ігнорують гуманістичний вимір існування людини у місті. У цьому контексті підкреслюється необхідність переосмислення розумного міста як простору людського досвіду, комунікації та соціальної солідарності, а не лише як системи управління даними та інфраструктурами. Запропоновано підхід до розгляду розумного міста як багаторівневого феномену, що поєднує онтологічний, аксіологічний та дискурсивний виміри, які визначають напрями повоєнної трансформації українських міст. Доведено, що відбудова України потребує не лише фізичної реконструкції міського простору, а й переосмислення його смислових та ціннісних підвалин, у межах яких розумне місто постає як проект майбутнього, що інтегрує технології, суспільство та людину. Стаття формує теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження розумного міста як соціально-філософського феномену, що відображає глибинні трансформації сучасної урбаністичної реальності в умовах посткризового розвитку.

Ключові слова: розумне місто, онтологія міста, дискурс, повоєнна відбудова, цифрова трансформація, урбаністичний простір, соціально-філософський аналіз, гуманістичний вимір.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах повоєнної трансформації України проблема відбудови міст набуває не лише практичного, а й глибокого соціально-філософського значення. Руйнування урбаністичного середовища внаслідок війни актуалізує необхідність не просто фізичної реконструкції інфраструктури, а переосмислення самого способу існування міста як соціального, культурного та онтологічного феномену. У цьому контексті концепція розумного міста постає як

одна з ключових моделей, що претендує на визначення напрямів відновлення та подальшого розвитку урбаністичного простору України.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сучасний дискурс відбудови здебільшого зосереджений на техніко-економічних аспектах реконструкції, тоді як його онтологічні та аксіологічні виміри залишаються недостатньо осмисленими. Розумне місто часто редукується до сукупності цифрових технологій та інфраструктурних рішень, що призводить до звуження його смислового потенціалу та ігнорування людського виміру урбаністичного буття. Водночас саме в умовах посткризового розвитку виникає потреба у формуванні нових смислових рамок, у межах яких місто постає як простір відновлення соціальних зв'язків, довіри та ідентичності. Соціально-філософський аналіз феномену розумного міста

¹ Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
E-mail: marinagramchuk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6655-6114>

² Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
E-mail: oksanazon@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3910-2402>

дозволяє виявити глибинні трансформації, що відбуваються у структурі міського буття під впливом цифровізації, мережевих комунікацій та нових форм управління. У цьому вимірі розумне місто виступає не лише як технологічний проект, а як дискурсивна конструкція, що формує нові уявлення про ефективність, безпеку, участь і сталий розвиток. Воно визначає не тільки інституційні практики, але й способи інтерпретації реальності, в яких відбудова мислиться як процес творення нового соціального порядку.

Концептуалізація проблеми ґрунтується на розумінні міста як багатовимірного феномену, що формується на перетині матеріальних, символічних та комунікативних структур. У цьому контексті розумне місто постає як результат взаємодії технологічних систем, управлінських рішень і соціальних практик, які разом утворюють новий тип урбаністичної реальності. Такий підхід дозволяє розглядати відбудову не лише як відновлення зруйнованого, а й як можливість оновлення смислових та ціннісних засад міського життя. Зв'язок даної проблематики з важливими науковими та практичними завданнями полягає у необхідності розробки цілісної концепції відбудови, що поєднує технологічну ефективність із гуманістичною орієнтацією розвитку. Це передбачає інтеграцію цифрових рішень у соціальний контекст, врахування потреб громад, забезпечення інклюзивності та формування стійких урбаністичних систем. Практична значущість дослідження визначається можливістю застосування його результатів у розробці стратегій відновлення міст, політик урбаністичного розвитку та моделей публічного управління.

Отже, проблема осмислення розумного міста у дискурсі відбудови України полягає у необхідності переходу від технократичного бачення міста до його розуміння як соціально-філософського феномену, що визначає характер і спрямованість поствоєнної трансформації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Осмислення міста як соціального та філософського феномену має глибоке коріння, що сягає античної традиції. У працях Арістотеля, зокрема у «Політиці», місто (поліс) розглядається як природна форма співжиття людей, спрямована на досягнення спільного блага. Такий підхід закладає підґрунтя для гуманістичного розуміння міста як простору реалізації людської природи, що залишається акту-

альним і в сучасних урбаністичних дослідженнях. У подальшій соціально-філософській традиції місто осмислюється як простір влади, комунікації та соціального конструювання. Зокрема, проблематика влади і простору розкривається у працях Фуко (Фуко, 1991), тоді як комунікативний вимір міського середовища обґрунтовується у теорії Габермаса (Габермас, 1984). Важливе значення має також концепція соціального виробництва простору, запропонована Лефевром (Лефевр, 1991), яка дозволяє розглядати місто як результат взаємодії різних соціальних акторів та практик.

У контексті сучасних трансформацій міського середовища значного поширення набуває мережевий підхід. У межах теорії мережевого суспільства Кастельс підкреслює роль інформаційних потоків і цифрових комунікацій у формуванні нових форм соціальності (Кастельс, 2010), що створює теоретичну основу для дослідження розумного міста як цифрово інтегрованого середовища.

Безпосередньо концепція розумного міста формується у межах сучасних міждисциплінарних досліджень, які охоплюють технологічні, економічні та соціальні аспекти. Зокрема, системний аналіз smart city як багатовимірного феномену представлений у роботах Антопулоса (Антопулос, 2015), тоді як економічний вимір розвитку розумних міст розкривається у дослідженнях Кумара та Дахії (Кумар, Дахія, 2017). Важливим емпіричним підґрунтям є також європейські дослідження, що пропонують критерії оцінки розвитку міст за такими параметрами, як економіка, мобільність, довкілля та якість життя (Smart cities..., 2007).

У вітчизняному науковому дискурсі проблематика розумного міста представлена переважно у прикладному та управлінському вимірах. Дослідження охоплюють питання цифровізації управління (Мураєв, 2020), сталого розвитку міських систем (Позднякова, 2019; Галапуп, 2019), інноваційного управління (Пінь, 2018), а також інформаційно-технологічного забезпечення міського розвитку (Кунанець, Пасічник, Химич, 2016; Корепанов, 2018). Окремий напрям становлять роботи, присвячені електронному врядуванню та участі громадян, зокрема дослідження Чукут і Дмитренка (Чукут, Дмитренко, 2016), у яких розкривається співвідношення понять «смарт-сіті» та «електронне місто».

Водночас у сучасному українському науковому просторі зростає увага до соціального та гуманістичного виміру міського розвитку. Це проявляється у дослідженнях трансформації еко-

номіки міст (Мельник, 2021), а також у практиках впровадження відкритого врядування та цифрових сервісів на місцевому рівні. Попри значну кількість досліджень, більшість із них зосереджується на технологічних, економічних та управлінських аспектах функціонування розумного міста. Натомість недостатньо розробленими залишаються його онтологічний та гуманістичний виміри, особливо в умовах повоєнної відбудови, де місто постає не лише як об'єкт інфраструктурної реконструкції, але як простір відновлення соціальних зв'язків, ідентичності та людського досвіду. Отже, наявний науковий доробок формує важливе теоретичне підґрунтя для дослідження розумного міста, однак потребує подальшого розвитку у напрямі соціально-філософського осмислення, що інтегрує онтологічний, дискурсивний та гуманістичний підходи, що й визначає логіку даного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є соціально-філософське осмислення феномену розумного міста у гуманістичному дискурсі повоєнної відбудови України, зокрема виявлення його онтологічних засад, дискурсивних характеристик та потенціалу як моделі трансформації урбаністичного простору.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати еволюцію філософських уявлень про місто як соціальний та онтологічний феномен;
- розкрити сутність концепції розумного міста у сучасному науковому дискурсі;
- визначити онтологічні та гуманістичні виміри розумного міста;
- дослідити роль дискурсу у формуванні сучасних підходів до відбудови міського середовища;
- обґрунтувати значення розумного міста як концептуальної основи повоєнної трансформації України.

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Місто як онтологічний феномен: від класичної традиції до сучасності. Осмислення міста як форми буття соціальної реальності має тривалу історію, у межах якої воно постає не лише як фізичний простір, але як фундаментальний спосіб організації людського співіснування. У класичній традиції, зокрема у Арістотеля, місто (поліс) розглядається як завершена форма соціальності, у межах якої реалізується природа людини як політичної істоти (*zoon politikon*) (Арістотель, 2000). Поліс у цьому сенсі є не про-

сто територією, а етико-політичною спільнотою, що забезпечує умови для досягнення «доброго життя». Таким чином, місто набуває онтологічного статусу – воно визначає сам спосіб існування людини у світі, формуючи її ідентичність, систему цінностей та моделі взаємодії.

У подальшому розвитку філософської думки відбувається поступовий зсув від нормативного розуміння міста до його екзистенційного та просторового осмислення. У працях Мартіна Гайдеггера простір перестає бути лише геометричною даністю і постає як спосіб «буття-у-світі» (*In-der-Welt-sein*) (Гайдеггер, 1971). У цьому контексті місто можна інтерпретувати як особливий спосіб «проживання» простору, де людське існування набуває конкретних форм через повсякденні практики, архітектуру, ритми життя та символічні структури. Урбаністичний простір, таким чином, є не нейтральним фоном, а активним чинником формування досвіду людини. Подальший розвиток цієї проблематики знаходимо у працях Анрі Лефевра, який радикально переосмислює природу соціального простору, вводячи поняття його «виробництва» (Лефевр, 1991). Місто у Лефевра – це результат взаємодії економічних процесів, владних структур і повсякденних практик, що створюють багаторівневу реальність урбаністичного життя. Його концепція дозволяє розглядати місто не як статичний об'єкт, а як процес, що постійно відтворюється і трансформується, відкриваючи можливість для критичного аналізу сучасних урбаністичних стратегій. У свою чергу, у пізній модерності місто дедалі більше осмислюється як мережевий феномен. Мануель Кастельс у теорії мережевого суспільства підкреслює, що ключовим виміром сучасної соціальності стають інформаційні потоки та комунікаційні структури (Кастельс, 2010). У цьому контексті місто перестає бути лише локалізованим простором і перетворюється на вузол глобальних мереж, де відбувається циркуляція знань, капіталів і соціальних взаємодій. Це означає, що урбаністичне буття дедалі більше визначається не фізичною територією, а включеністю у мережеві процеси.

Особливої актуальності таке розуміння набуває у XXI столітті, коли цифрові технології змінюють саму структуру міського досвіду. Наприклад, сучасні мегаполіси, такі як Сінгапур чи Амстердам, функціонують як складні кіберфізичні системи, у яких цифрова інфраструктура інтегрується у повсякденне життя мешканців – від транспорту до систем безпеки і управління ресур-

сами (Каралью, Дель Бо, 2021). У таких умовах місто дедалі більше набуває рис «гібридної реальності», де фізичний і цифровий простори взаємопроникають. Це дає підстави стверджувати, що сучасне місто є не лише матеріальним чи соціальним утворенням, а й онтологічно новою формою буття, що поєднує просторові, технологічні та комунікативні виміри. Воно стає середовищем, у якому відбувається не лише життєдіяльність людини, а й конструювання її досвіду, ідентичності та взаємодії зі світом. Таким чином, еволюція філософських уявлень про місто демонструє перехід від його розуміння як політичної спільноти до інтерпретації як складного багатовимірного феномену, що включає екзистенційний, соціальний, символічний та мережевий виміри. Це створює концептуальне підґрунтя для подальшого осмислення розумного міста як специфічної форми урбаністичної реальності, у якій технології не лише змінюють функціонування міста, а й трансформують сам спосіб людського буття у ньому.

2. Розумне місто як дискурсивна та соціально-філософська конструкція. У сучасному науковому та управлінському дискурсі розумне місто здебільшого інтерпретується як результат впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у міське середовище з метою підвищення ефективності управління, оптимізації ресурсів та покращення якості життя (Антопулос, 2015; Кумар, Дахія, 2017). Однак таке розуміння, попри свою практичну значущість, є концептуально обмеженим, оскільки редукує феномен розумного міста до техніко-інструментального рівня, залишаючи поза увагою його глибинні соціально-філософські виміри. З позицій дискурсивного підходу, розробленого Мішелем Фуко, розумне місто може бути інтерпретоване як специфічний тип знання-влади, що формує нові режими управління міським простором (Фуко, 1998). Дискурс «розумності» у цьому контексті не є нейтральним: він задає нормативні уявлення про ефективність, безпеку, контроль і раціональність, які впливають на спосіб організації міського життя. Через цифрові платформи, системи моніторингу та обробки даних формується нова конфігурація влади, що діє не лише через інституції, але й через алгоритми, інфраструктури та інформаційні потоки.

Водночас у межах комунікативної теорії Юргена Габермаса розумне місто може розглядатися як потенційний простір розширення публічної сфери (Габермас, 1984). Цифрові технології

створюють умови для нових форм участі громадян, відкритості управління та горизонтальних комунікацій. Електронне врядування, платформи відкритих даних і механізми цифрової демократії сприяють формуванню більш інклюзивних моделей взаємодії між владою і суспільством (Чукут, Дмитренко, 2016), хоча водночас не усувають ризиків маніпуляції, нерівності доступу та фрагментації публічного простору.

Доцільно також звернутися до концепції соціального виробництва простору Анрі Лефевра, яка дозволяє інтерпретувати розумне місто як результат взаємодії технологічних, економічних і соціальних практик (Лефевр, 1991). Цифровізація міського середовища змінює не лише інфраструктуру, але й способи переживання простору, трансформуючи повсякденність, мобільність та комунікацію. У цьому сенсі розумне місто постає як новий тип урбаністичної реальності, у якому фізичний простір доповнюється цифровим, утворюючи складну гібридну систему.

Сучасні емпіричні приклади демонструють амбівалентність цієї трансформації. З одного боку, такі міста, як Сінгапур, реалізують високоефективні системи управління транспортом, безпекою та ресурсами на основі аналізу великих даних, що значно підвищує якість міського життя (Каралью, Дель Бо, 2021). З іншого боку, подібні моделі викликають питання щодо меж приватності, контролю та автономії особистості, оскільки інтенсивне використання технологій створює передумови для посилення наглядових практик.

Ця напруга між ефективністю та свободою є однією з ключових характеристик дискурсу розумного міста. У ньому співіснують різні смислові лінії: технологічна (орієнтація на інновації), управлінська (оптимізація процесів), економічна (підвищення конкурентоспроможності) (Smart cities, 2007), та гуманістична (орієнтація на потреби людини). Саме баланс між цими вимірами визначає, чи буде розумне місто інструментом розвитку людського потенціалу, чи механізмом технократичного управління. У цьому сенсі розумне місто доцільно розглядати не як завершену модель, а як відкритий дискурсивний проєкт, у межах якого відбувається боротьба різних інтерпретацій міського розвитку. Воно є не лише сукупністю технологій, але й полем смислотворення, де визначається, яким має бути місто майбутнього і яке місце в ньому займає людина. Таким чином, розумне місто постає як багато-

вимірна соціально-філософська конструкція, що поєднує у собі онтологічні, дискурсивні та практичні аспекти. Його аналіз дозволяє виявити не лише нові форми організації урбаністичного простору, але й глибинні трансформації сучасного суспільства, пов'язані з цифровізацією, зміною форм влади та переосмисленням ролі людини у технологічному середовищі.

3. Гуманістичний вимір розумного міста у повосній відбудові України. Гуманістичний вимір розумного міста у контексті повосньої відбудови України доцільно розглядати не як додаткову характеристику, а як його онтологічну основу. Йдеться про зміну самого принципу конструювання міського простору: від функціонально-інфраструктурної логіки до людиноцентричної, у межах якої місто постає як середовище відновлення людського досвіду, соціальних зв'язків та колективної ідентичності. У цьому контексті концепція розумного міста набуває рис своєрідного «проекту майбутнього», який, подібно до урбаністичних уявлень у художній літературі, моделює можливі сценарії розвитку суспільства. Показовим є роман Жуля Верна «Париж двадцятого століття», у якому технократичне місто майбутнього постає як простір раціональності, але водночас – відчуження та втрати гуманістичних смислів (Верна, 2018). Цей образ є своєрідним застереженням щодо однобічного технологічного розвитку, що ігнорує людський вимір. Сучасні українські дослідження, присвячені розумному місту, переважно фокусуються на його інструментальних характеристиках – цифровій інфраструктурі, управлінських механізмах, ефективності ресурсів. Зокрема, у роботах Чукут і Дмитренка розмежовуються поняття «смарт-сіті» та «електронного міста», що підкреслює різницю між простим впровадженням цифрових сервісів і системною трансформацією міського середовища (Чукут, Дмитренко, 2016). Це розрізнення є принциповим, оскільки дозволяє уникнути редукції розумного міста до рівня електронного урядування.

Водночас у дослідженнях Кунанець, Пасічника та Химич наголошується на ролі інформаційно-комунікаційних технологій як базису реалізації smart city-проектів (Кунанець, Пасічник, Химич, 2016). Проте, попри їхню технологічну значущість, такі підходи потребують доповнення гуманістичною перспективою, яка враховує не лише ефективність систем, але й якість людського досвіду у місті. З цієї точки зору важливим є під-

хід Пінь, яка розглядає розумне місто в контексті інноваційного управління, що передбачає гнучкість, відкритість і орієнтацію на потреби громадян (Пінь, 2018). Така інтерпретація наближає концепцію smart city до гуманістичного розуміння, у межах якого технології виступають інструментом реалізації соціальних цілей. Особливої актуальності гуманістичний вимір набуває у сфері міської інфраструктури, зокрема транспортної. Дослідження Галапуп демонструє, що розвиток транспортних систем на засадах розумного міста має враховувати не лише ефективність і оптимізацію, але й комфорт, доступність та екологічність – тобто ті параметри, які безпосередньо впливають на якість життя людини (Галапуп, 2019). У цьому сенсі інфраструктура перестає бути лише технічною системою і стає елементом гуманістичного простору.

Методологічно важливим є також підхід Корепанова, який підкреслює значення статистичного та аналітичного забезпечення управління розвитком розумних міст (Корепанов, 2018). Проте навіть у цьому випадку постає питання: які саме показники мають визначати «розумність» міста? Чи достатньо економічних і технологічних індикаторів, чи необхідно включати також соціальні, культурні та екзистенційні параметри? У контексті повосньої відбудови це питання набуває принципового значення. Українське місто після війни – це не лише зруйнована інфраструктура, але й травмований соціальний простір. Відповідно, відбудова повинна враховувати не лише матеріальні, але й нематеріальні аспекти: відновлення довіри, формування відчуття безпеки, інтеграцію різних соціальних груп, зокрема внутрішньо переміщених осіб і ветеранів (Мельник, 2021). У цьому сенсі розумне місто може бути інтерпретоване як простір «відновлювальної урбаністики», де технології сприяють не лише ефективності, але й соціальній реінтеграції. Наприклад, цифрові платформи можуть використовуватися не лише для управління ресурсами, але й для комунікації, участі громадян, підтримки локальних спільнот. Таким чином, відбувається зміщення акценту з управління системами на підтримку соціальних процесів. Отже, гуманістичний вимір розумного міста полягає у переорієнтації урбаністичного розвитку з технократичної парадигми на людиноцентричну. У цьому підході місто розглядається як середовище, що має не лише функціонувати ефективно, але й забезпечувати умови для гідного життя, самореалізації

та соціальної взаємодії. Саме така інтерпретація є найбільш релевантною для повоєнної України, де відбудова міста є водночас процесом відновлення суспільства.

Особливої переконливості гуманістичний підхід до розумного міста набуває при зверненні до сучасних українських практик, які демонструють, що smart city не є виключно технологічним або масштабним проектом, притаманним лише мегаполісам. Український досвід свідчить про формування альтернативної моделі людиноцентричної, заснованої на довірі, відкритості та участі (Мураєв, 2020; Позднякова, 2019). Показовим у цьому контексті є досвід Дрогобича, який можна розглядати як приклад трансформації міста через розвиток соціального капіталу. Впровадження ініціатив Smart City після Революції Гідності супроводжувалося не лише цифровізацією сервісів, а й формуванням нової культури взаємодії між владою та громадою.

Водночас більш масштабні міста України демонструють інший, інституційно орієнтований підхід до реалізації концепції розумного міста. Зокрема, Київ активно впроваджує цифрові сервіси, системи міської аналітики, транспортні рішення та інструменти електронної демократії. У цьому випадку розумне місто постає як складна управлінська система, що інтегрує технології у різні сфери міського життя. Подібні процеси спостерігаються і в інших українських містах, зокрема у Львові та Вінниці, де впровадження елементів smart city поєднується з розвитком міських сервісів, відкритих даних та інфраструктурних рішень.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що український досвід розумного міста формується на перетині двох моделей: технократичної, орієнтованої на ефективність і управління, та гуманістичної, що акцентує увагу на людині, довірі та соціальній взаємодії. Саме їх синтез є найбільш перспективним у контексті повоєнної відбудови. Розумне місто в Україні постає не як імпортована технологічна модель, а як адаптований соціально-філософський проект, що враховує локальні умови, історичний досвід та актуальні виклики. Особливо це важливо в умовах війни, коли відновлення міста означає не лише реконструкцію інфраструктури, але й відновлення соціальних зв'язків, довіри та відчуття спільності.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що феномен розумного міста виходить за межі суто технологічної або управлінської

парадигми та постає як багатовимірною соціально-філософська конструкція, що має онтологічний, дискурсивний і гуманістичний характер. У межах історико-філософського аналізу встановлено, що місто еволюціонує від політичної спільноти до складного мережевого середовища, у якому поєднуються матеріальні, соціальні та цифрові виміри людського буття.

Доведено, що у сучасному дискурсі розумне місто функціонує як поле взаємодії різних смислових моделей – технологічної, управлінської, економічної та гуманістичної. При цьому редукція smart city до інструменту цифровізації управління обмежує його потенціал, тоді як інтеграція соціально-комунікативних і ціннісних аспектів відкриває можливості для формування людиноцентричного міського середовища.

Ключовим результатом дослідження є визначення гуманістичного виміру розумного міста як базового принципу повоєнної відбудови України. Обґрунтовано, що відбудова українських міст не може зводитися лише до відновлення інфраструктури, а має передбачати реконструкцію соціального простору, відновлення довіри, формування відчуття безпеки та інтеграцію різних соціальних груп. У цьому контексті розумне місто постає як інструмент не лише технічної модернізації, а й соціальної реінтеграції та відновлення колективної ідентичності. Встановлено, що український досвід впровадження smart city формує унікальну модель, яка поєднує цифрові технології з розвитком соціального капіталу, відкритості та участі громадян. Практики таких міст, як Дрогобич, Київ, Львів і Вінниця, демонструють, що ефективність розумного міста визначається не лише рівнем технологічної інфраструктури, а й якістю взаємодії між владою та громадою. Це свідчить про поступове утвердження гуманістичної парадигми міського розвитку в Україні

Висновки. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що феномен розумного міста виходить за межі суто технологічної або управлінської парадигми та постає як багатовимірною соціально-філософська конструкція, що має онтологічний, дискурсивний і гуманістичний характер. У межах історико-філософського аналізу встановлено, що місто еволюціонує від політичної спільноти до складного мережевого середовища, у якому поєднуються матеріальні, соціальні та цифрові виміри людського буття. Доведено, що у сучасному дискурсі розумне місто функціонує як поле взаємодії різних смис-

лових моделей – технологічної, управлінської, економічної та гуманістичної. При цьому редуція smart city до інструменту цифровізації управління обмежує його потенціал, тоді як інтеграція соціально-комунікативних і ціннісних аспектів відкриває можливості для формування людиноцентричного міського середовища.

Практики таких міст, як Дрогобич, Київ, Львів і Вінниця, демонструють, що ефективність розумного міста визначається не лише рівнем технологічної інфраструктури, а й якістю взаємодії між владою та громадою. Це свідчить про поступове утвердження гуманістичної парадигми міського розвитку в Україні. Отже, у контексті повоєнної відбудови розумне місто слід

розглядати як стратегічний напрям трансформації урбаністичного простору, що поєднує технологічні інновації з гуманістичними цінностями. Його реалізація має бути спрямована на створення середовища, яке забезпечує не лише ефективність управління, але й гідні умови життя, соціальну згуртованість і стійкість суспільства до кризових викликів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою концептуальних моделей людиноцентричної відбудови міст України, що інтегрують онтологічний, дискурсивний та практичний виміри, а також із аналізом конкретних механізмів впровадження принципів розумного міста у процеси післявоєнної реконструкції.

Список використаних джерел

- Антопулос Л. Розуміння сфери розумного міста: огляд літератури. *Transforming City Governments for Successful Smart Cities*. 2015. Т. 1. С. 9–21.
- Верн Ж. Париж двадцятого століття: роман. Пер. з фр. М. Абрамова. Київ: Вид-во Жупанського, 2018. 248 с.
- Галапуп Л. О. Формування механізму сталого розвитку міської транспортної системи на засадах концепції «розумного» міста. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 3 (20). С. 65–69.
- Габермас Ю. Теорія комунікативної дії. Т. 1. Бостон: Beacon Press, 1984. 465 с.
- Гайдеггер М. Будувати, жити, мислити. У кн.: *Поетія, мова, мислення*. Нью-Йорк: Harper & Row, 1971. С. 141–160.
- Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура. Т. 1: Піднесення мережевого суспільства. Оксфорд: Blackwell, 2010. 597 с.
- Корепанов О. С. Методологічні засади статистичного забезпечення управління розвитком «розумних» сталих міст в Україні: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.10. Київ, 2018. 638 с.
- Кунанець Н., Пасічник В., Химич Г. Досвід реалізації проєктів класу «розумне місто» на основі інформаційних і телекомунікаційних технологій. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2016. № 14. С. 17–37.
- Мельник М. І. (ред.). Трансформація структури економіки міст Західного регіону України: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України, 2021. 529 с.
- Мураєв Є. В. Український досвід впровадження концепції смарт-міст: основні досягнення та проблеми. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 2. Т. 10. С. 23–28.
- Пінь А. М. Концепція розумного міста в контексті розвитку інноваційного управління. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 4 (132). С. 114–118.
- Позднякова А. М. Впровадження концепції розумних сталих міст в Україні: особливості та рекомендації. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2019. № 2 (70). С. 49–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-2-33>
- Смарт-сіті – рейтинг середніх міст Європи. Віденський технічний університет. 2007. 26 с. URL: http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf
- Чукут С. А., Дмитренко В. І. Смарт-сіті чи електронне місто: сучасні підходи до розуміння впровадження е-урядування на місцевому рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 13. С. 89–93.
- Каралью А., Дель Бо К. Розумні міста та міська політика: огляд. *Cities*. 2021. Т. 110. С. 103–112. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.103112>
- Організація Об'єднаних Націй. Світовий звіт про місто 2022: бачення майбутнього міст. Нью-Йорк: UN-Habitat, 2022. 260 с.
- Європейська Комісія. Розумні міста та спільноти: досягнення та перспективи. Брюссель, 2023.

References

- Anthopoulos L. Rozuminnia sfery rozumnoho mista: ohliad literatury. *Transforming City Governments for Successful Smart Cities*. 2015. Vol. 1. P. 9–21.
- Verne Zh. *Paryzh dvadtsiatoho stolittia: roman*. Per. z fr. M. Abramova. Kyiv: Vyd-vo Zhupanskoho, 2018. 248 s.

- Halapup L. O. Formuvannia mekhanizmu staloho rozvytku miskoi transportnoi systemy na zasadakh kontseptsii «rozumnoho» mista. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. 2019. Vyp. 3 (20). S. 65–69.
- Habermas J. *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1. Boston: Beacon Press, 1984. 465 p.
- Heidegger M. Building, Dwelling, Thinking. In: *Poetry, Language, Thought*. New York: Harper & Row, 1971. P. 141–160.
- Castells M. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. 1: The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 2010. 597 p.
- Korepanov O. S. Metodolohichni zasady statystychnoho zabezpechennia upravlinnia rozvytkom «rozumnykh» stalykh mist v Ukraini: dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.10. Kyiv, 2018. 638 s.
- Kunanets N., Pasichnyk V., Khymych H. Dosvid realizatsii proektiv klasu «rozumne misto» na osnovi informatsiinykh i telekomunikatsiinykh tekhnolohii. *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti*. 2016. № 14. S. 17–37.
- Melnyk M. I. (ed.). *Transformatsiia struktury ekonomiky mist Zakhidnoho rehionu Ukrainy: monohrafiia*. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy, 2021. 529 s.
- Muraiev Ye. V. Ukrainyskyi dosvid vprovadzhennia kontseptsii smart-mist: osnovni dosiagnennia ta problemy. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2020. № 2. Vol. 10. S. 23–28.
- Pin A. M. Kontseptsiiia rozumnoho mista v konteksti rozvytku innovatsiinoho upravlinnia. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 2018. Vyp. 4 (132). S. 114–118.
- Pozdniakova A. M. Vprovadzhennia kontseptsii rozumnoho mista v Ukraini: osoblyvosti rekomendatsii. *Rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika*. 2019. № 2 (70). S. 49–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-2-33>
- Smart Cities – Ranking of European Medium-Sized Cities*. Vienna University of Technology. 2007. 26 p. URL: http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf
- Chukut S. A., Dmytrenko V. I. Smart-siti chy elektronne misto: suchasni pidkhody do rozuminnia vprovadzhennia e-uraduvannia na mistsevomu rivni. *Investysii: praktyka ta dosvid*. 2016. № 13. S. 89–93.
- Caragliu A., Del Bo C. Smart cities and urban policy: a review. *Cities*. 2021. Vol. 110. P. 103–112. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.103112>
- United Nations. *World Cities Report 2022: Envisioning the Future of Cities*. New York: UN-Habitat, 2022. 260 p.
- European Commission. *Smart Cities and Communities: Achievements and Perspectives*. Brussels, 2023.

MARYNA, GRAMCHUK – Postgraduate student majoring
in "Philosophy" Zaporizhzhia National University, (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: marinagramchuk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6655-6114>

OKSANA, SAZONOVA – PhD in Architecture,
Associate Professor at the Department of Urban Construction and Architecture,
Y. M. Potebnya Engineering Education and Scientific Institute,
Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
E-mail: oksanasonov@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3910-2402>

THE HUMANISTIC DIMENSIONS OF SMART CITIES IN UKRAINE'S RECONSTRUCTION PROCESSES

Abstract

This article offers a socio-philosophical analysis of the 'smart city' phenomenon through the lens of ontological and discursive approaches in the context of Ukraine's post-war reconstruction. The smart city is interpreted not merely as a technological model for organising urban space, but as a distinct form of urban existence, constructed through the interaction of physical infrastructure, digital environments and social practices. In this sense, it emerges as an ontologically new type of urban reality, in which the modes of human presence, the structures of interaction, and the mechanisms of social organisation are transformed. The aim of the study is to identify the ontological foundations and discursive practices underlying the formation of the smart city, and to analyse its role as a conceptual and practical tool for the post-war reconstruction of Ukrainian social space. The article examines how the 'smart city' discourse functions as a field of meaning-making, within which new conceptions of the city, development, security, efficiency and quality of life are formed. It analyses the transformation of urban existence under the influence of digital technologies,

networked communications, and artificial intelligence, which alter not only the city's functional characteristics but also its symbolic, normative, and existential dimensions. It is argued that the smart city, as a discursive construct, sets a new framework for interpreting urban regeneration, combining technological advancement with ideas of sustainability, openness, and participation. Particular attention is paid to analysing the risks of reducing urban life to technocratic models that disregard the humanistic dimension of human existence in the city. In this context, the need to rethink the smart city as a space for human experience, communication and social solidarity-rather than merely as a system for managing data and infrastructure-is emphasised. An approach is proposed to view the smart city as a multi-level phenomenon combining ontological, axiological, and discursive dimensions that determine the directions of post-war transformation of Ukrainian cities. It is demonstrated that the reconstruction of Ukraine requires not only the physical reconstruction of urban space, but also a rethinking of its semantic and value foundations, within which the smart city emerges as a project for the future that integrates technology, society and the individual. The article establishes a theoretical foundation for further research into the smart city as a socio-philosophical phenomenon, reflecting the profound transformations of contemporary urban reality in the context of post-crisis development.

Keywords: smart city, ontology of the city, discourse, post-war reconstruction, digital transformation, urban space, socio-philosophical analysis, humanistic dimension.

© The Authors(s) 2026

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 22.12.2025

Accepted date 20. 01.2026

Published date 22.02.2026

How to cite: Грамчук, Марина, Сазонова, Оксана. Гуманістичний вимір розумного міста у процесах відбудови України. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2026. 26(103). P. 31–39
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2026-26-103-03>